

Martan pyykkikori-näyttely

1800-1900 vaihde

Marttajärjestön perustamisen aikaan ja vielä 1900-luvun puoliväliin asti pyykinpesu oli hyvin raskasta. Naiset ahersivat hartiavoimin muutaman kerran vuodessa suurpyykin parissa. Vaatteita ei vaihdettu niin usein kuin nykyisin ja pyykki saattoi olla hyvinkin likaista. Usein pyykki pestiin ennen suuria juhlapyhiä esim. talvipyykki ennen pyhäinpäivää tai joulua ja kesäpyykki ennen juhannusta. Pyykinpesu ei saanut häiritä suurta työmäärää vaativia töitä kuten kesällä heinäntekoa.

Maaseudulla pyykkiä pestiin varsinkin talvella usein saunassa tai karjakeittiössä ja huuhdottiin avannossa. Kesällä pata, polttopuut ja muut välineet vietiin rantaan. Kaupungeissa pyykkiä pestiin saunoissa, pyykkituovissa ja kotikeittiöissä. Pyykkiä huuhdottiin vesistöissä mahdollisuuksien mukaan.

Pesty pyykki vaati suuria fyysisiä ponnistuksia. Oli kova urakka kurikoida pyykkikartulla pyykkiä tai hangata pyykkiä pyykkilautaa vasten, keittää vettä padassa, huuhtoa pesty pyykki rannalla tai talvella avannossa ja vääntää käsin ja ripustaa se kuivumaan aidalle, nurmelle, puun oksille tai vintille. Siirtyminen hikisenä saunan höyryistä avannon reunalle oli myös terveystriikki talviaikaan.

Toisaalta pyykinpesu oli myös sosiaalinen tapahtuma naisille, sillä pyykkiä pestiin usein yhdessä naapurien ja sukulaisnaisten kanssa ja lapsetkin olivat mukana. Rantapyykkiin kuului tärkeänä osana myös kahvihetki kesällä.

Pesuvälineet olivat pääosin puisia ja pesuaineet kotitekoisia. Pyykkiä pestiin kolmijalkaisessa pesupunkassa. Työkaluna oli puinen Kurikka (länsi-suomi), karttu (itä-suomi), tapuin (Päijät-Häme), paalikka (Karjala). Lina-vaatteet usein mankeloitiin mm. kivimankelilla tai kaulattiin sileiksi kaulauslaudan ja pulikan avulla. Silitysrautojakin oli jo 1800-luvun lopulla.

Pyykinpesu mahdollisti köyhemmille naisille myös ansiotyön pyykkärinä. Työ oli tosin raskasta ja huonosti palkattua. 1898 pesijättären keskipalkka oli 1 mk 50 penniä (6,04 e) päivässä, kun kaupungin sekamiehen keskipalkka oli 3-4 mk (12,08-16,1e).

1920-1940

1930-luvulla useissa talouksissa pyykkiä pestiin usein jo joka viikko. Pyykin hieromista helpottavat peltiset pyykkilaudat tulivat käyttöön 1920-luvun lopulla ja pian sen jälkeen pyykkiä säästävämät lasiset pyykkilaudat.

Vesijohto alkoivat yleistyä suurimmissa kaupungeissa. 1920-luvulla vesijohto ja viemäri oli vajaassa 10 % maamme asunnoista.

1930-luvulla pyykkiä alettiin liottaa ennen pesua. Kauppoihin tuli sitä varten mm. Puritas -merkkistä pulveria. ”Hyvin liotettu on puoleksi pesty”

1930- ja 1940-luvulla alettiin kiinnittää huomiota myös kotitaloustyön rationalisointiin. Neuvonnassa oli keskeistä naisten kotitaloustaitojen lisääminen. Työtehoseuran kotitaloustoiminta alkoi 1943.

Kotitalousneuvonnassa on siitä asti hyödynnetty paljon Työtehoseuran tutkimuksia. TTS toimi jo alusta alkaen uusien kodinkoneiden puhemiehenä ja se pyrki omilla tutkimuksillaan ja keksinnöillään helpottamaan kotitöitä (pyykkipihdit, parempia pyykinpesualtaita, tehokantimia puiden ja veden kantamiseen).

1950

Ensimmäiset pesukoneet olivat käsin pyöritettäviä puisia pyykkisäiliöitä.

1950-luvulta alkaen pyykinpesun kehitys ja koneellistuminen on ollut nopeaa. Kodinkoneiden yleistymiseen vaikuttivat mm. muuttoliike maalta kaupunkeihin ja uusien asuntojen rakentaminen ja myös kotien infrastruktuurin paraneminen. Vesijohdot, viemärointi ja sähköt yleistyivät laajemmalle ja se mahdollisti koneellisen pyykinpesun, joka helpotti suuresti naisten työtä.

Työtehoseura esitteli vuonna 1948 suurnäyttelyssään ensimmäisen sähköllä toimivan englantilaisen pulsaattoripesukoneen. Pian markkinoille tuli myös kotimaiset Upo-Kultanuoli ja Rosenlew-Mainio-pesukoneet. Vaikka pulsaattorikone pyöritti vain pyykkiä, apu oli suuri, kun pyykkiä ei tarvinnut enää hieroa nyrkeillä.

Jos sata vuotta sitten pelkkään pyykin pesuun käytettiin aikaa jopa yli 50 tuntia viikossa, niin pulsaattorikoneiden yleistyessä samasta pyykistä selvittiin yhden pitkähkön työpäivän aikana. Nykyisin automaattikone pesee, linkoaa, ajastaa ja jotkut jopa kuivaavat vaatteet muutamassa tunnissa jättäen koneen käyttäjän vapaaksi vaikka rentoutumiseen tai muuhun kotityöhön.

1950-luvulla myös pyykinpesuaine ja pesukonemainokset lisääntyvät. Mainoksissa luvattiin usein perheenmännille omaa aikaa ja vapautta. Mainoksissa sanottiin mm., että ”Tehkää pyykkipäivistä leikkipäiviä”, ”Leikkiä on pyykin teko, kun on koneen nimi Peko”.

Toisaalta mainostajat usein piilottivat sanomansa hienovaraisin vihjauksin, koska naisten oikeus vapaa-aikaan oli vielä 1950-luvulla kiistanalaista. Tutkija Mika Pantzar on todennut myös, että pesukone, kuten jääkaappikin oli 1950-luvulla emansipaatiokysymys. Naiset suorastaan alkoivat vaatia pesukoneita helpottamaan pyykinpesua.

Sodan jälkeisenä aikana äitien rahan ja ajan hallinta oli tärkeää. Neuvonnassakin korostettiin säästäväisyyttä. Mainoksissakin korostettiin sitä, että pesukone mahdollistaa äidin omistautumisen perheelleen, kun pyykinpesu ei enää vie kaikkea aikaa. Pesukone sopi myös säästäväiselle äidille ”Mainio 30-pesukone säästää markkoja- mitä suurempi perhe, sitä suurempi säästö jo pesulaskuissa.

1960-1970

1960-luku oli uusien automaattisten edestä täytettävien pyykinpesukoneiden aikaan. Uusille pesukoneille piti myös kehittää uusia pesuaineita, jotka vaahtoavat vähemmän. Markkinoille tuli myös entsyymejä sisältäviä pesuaineita. 1970-luvulla pesuaineet kehittyivät niin, että lika lähti pois jo alhaisissa lämpötiloissa. 1980-luvulla tuli nestemäisiä pesuaineita, jotka sekoittuvat nopeasti veteen.

Kotitalousneuvonnassa opastettiin kuluttajia käyttämään oikein uusia vähemmän vaahtoavia synteettisiä pesuaineita.

1980-1990

1980-luvulla alettiin keskustella pyykinpesun yhteydessä enemmän ympäristövaikutuksista. Pesuaineet tiivistettiin ja fosfaattien määrää vähennettiin, koska ne rehevöittivät vesistöjä. Fosfaatit korvattiin zeoliitillä. Markkinoille tuli ekopesuaineita ja ympäristömerkittyjä pesuaineita. Alettiin kiinnittää huomiota myös tuoteselosteisiin. Pesukoneiden energian- ja vedenkulutusta vähennettiin. Markkinoille tuli myös uusia tekstiilikuituja (mm. mikrokuidut, elastaani).

2007

Pyykinpesun ympäristökysymykset ovat edelleen 2000-luvulla ajankohtaisia. Nykyiset pesuaineet kuormittavat ympäristöä merkittävästi vähemmän kuin pesuaineet 20-30 vuotta sitten. Pyykinpesukoneet on saatu ympäristöystävällisiksi, mutta toisaalta koneet eivät enää huuhtelee aina pyykkiä riittävän hyvin. Ilman lisähuuhtelua vaatteisiin jää paljon pesuainejäämiä. Työtehoseuran uusien tutkimusten mukaan varsinkin herkkäihoisten on hyvä käyttää lisähuuhtelua.

Tämän päivän pyykkäri

- Pesee pyykkiä usein
- Pyykkiä pestään kerralla vähän.
- Suosituin pesulämpötila on 40-astetta. Runsas kolmannes pyykistä pestään 60 asteessa.
- Pesuainetiivisteen osuus on kasvanut.
- Huuhteluaineita käytetään aika yleisesti.
- Valtaosa (yli 90 %) kuivattaa pyykin narulla.
- Kuivausrumpu on vain noin joka kymmenennessä taloudessa.
- Uudet pesukoneet ovat yhä suurempia.
- Käsipyykkiäkin pestään edelleen lähes kaikissa talouksissa.
- Silittäminen ja mankeloiminen on vähentynyt.
  - Useimmat silittävät vaatteita.
  - 80-luvulla vain joka seitsemäs jätti liinavaatteet silittämättä tai mankeloimatta
  - Nykyisin alle puolet (47 %) talouksista silittää tai mankeloi lakanat
  - Runsas puolet (56 %) silittää tai mankeloi tynyliinat.
  - 39 % oikoo tai vetää ja laittaa kaappiin lakanat.
  - 3 % ei oio lakanoita lainkaan.

2000-luvun neuvonnassa kerrotaan pyykinpesun ympäristövaikutuksista ja miten kuluttaja voi itse vaikuttaa omilla valinnoillaan. Ympäristövaikutuksia voi pienentää energiankulutusta vähentämällä, pesemällä täysinä koneellisia, käyttämällä alhaisia pesulämpötiloja ja annostelemalla pesuainetta oikein.

Teksti Teija Jerkku, Marttaliitto 2007